

biti pri izberi poglavitno merilo suhi kulturno-zgodovinski princip, marveč vprašanje, kakšna je pomembnost te ali one osebnosti za sodobnost. Sicer se utegne primeriti, da bo v času, ki je ves elementarno usmerjen v *prihodnost* in živi celó v veliki meri od prevrednotevanja kulturne in socialne dediščine preteklosti, postala takšnale periodična knjižna zbirka mrtev sarkofag nekdanjih veličin in po pôli veličin. Sodimo zato, da nikakor niso posrečeno izbrane niti „*Pesme*“ Mirka Kàrolije niti vaške „*Drame*“ Petra Petroviča-Pecije. Posamič in podrobno pa ne moremo na tesnem prostoru tega kolektivnega pregleda ocenjevati poedinih knjig. Bolj upravičena je bila izdaja Stevana Sremca („*Pripovetke*“, III.), tega še zmerom nedosežnega srbskega humorista; v tej knjigi je zlasti opazljiv klasični „Kir Geras“, kos neke, morebiti še ne povsem izginule balkanske socialne preteklosti. „*Basne*“ Milana Vukasovića so že znane iz raznih revij in izdaj; njegove „*Pripovetke*“ (v isti knjigi) pa se mi zdijo nekam preveč opisne. Najznačilnejša knjiga te zbirke je Borisava Stankovića roman „*Nečista krv*“ (ki ga prav ta čas v prevodu pripravlja založba „*Hram*“). „*Nečista krv*“ je brez dvoma še dandanašnji eden najboljših srbskohrvaških romanov; to je psihološko nenavadno poglobljen in folkloristično privlačen roman o propadanju neke specifično balkanske, srbsko-orientalske socialne sredine. Delo je izšlo tudi v italijanščini. — Poslednja letošnja knjiga so Puškinove „*Pripovetke*“. Med temi osmimi povestmi je najbolj znana „*Pikova dama*“, medtem ko je izostala proslula „*Kapitanova hči*“, bojda zavoljo obsežnosti. Mislim pa, da bi jo vendarle kazalo uvrstiti in izpustiti rajši nekatere manj važne novele. Knjigi je napisal referativen uvod prevajalec Stevan D. Janjić.

Ivo Brnčić.

GLOSE

MARMONT — AVSTRIJSKI PLAČANEC? (Glej izvajanja drja Slodnjaka v DS-u 1933, 540.) Prvemu svojemu ilirskemu guvernerju je nakazal cesar Napoleon z dekretom z dne 15. avgusta 1810 izredno letno rento v znesku 50.000 frankov iz državnih posestev v Mekinjah, Loki, Bistri, Lipici, Postojni, Stični, na Bledu in na Fužinah, iz dohodkov viteške komende v Ljubljani in Metliki in iz dohodkov tivolske graščine v Ljubljani (Mal, Zgodovina I, 77).

Francoski zviti maršal, ki je juridično pravilno sklepal, da ima do te rente pravico tudi po Napoleonovem padcu, je prosil avstrijskega cesarja za njeno priznanje že 1815. (Denkwürdigkeiten VII, 147 do 149) in 1819. leta (Denkwürdigkeiten VII, 221), torej v dobi, ko je še bil visok dostojanstvenik na Francoskem. Prošnja vojvode dubrovniškega je imela leta 1815. menda le juridičen uspeh, toda leta 1819. je dosegla tudi praktičnega: bivšemu guvernerju so izplačali zaostanek iz dobe od leta 1813. do 1819. in mu od leta 1819. dalje njegovo rento menda redno nakazovali. V spominih osvetljuje Marmont akcijo tako-le: Le (na ohranitev dotacije) v Iliriji sem smel nekoliko upati, ker sem se zanašal na pravičnostni čut avstrijskega cesarja in pa na spomin na dobre, ki sem jih izkazal tem pokrajinam, dokler sem bil njihov guverner. Dolžnost sem imel, da se (avstrijskemu cesarju v Parizu 1815. leta) poklonim... Cesar me je sprejel zelo blagohotno ter mi je omenjal z veliko naklonjenostjo vse dobre, ki sem jih izkazal njegovim ilirskim podanikom... Ko

je po precej dolgem razgovoru nastal molk, sem menil, da smem tvegati tudi svojo prošnjo (o dotaciji) ... Cesar me je prekinil in mi rekel, ne da bi čakal na konec moje prošnje: „Na svojo dotacijo v Iliriji mislite? ... Vračam Vam jo ... Ko je postal cesar Napoleon radi moje odstopitve suveren Ilirskih dežel, je postal tudi zakoniti lastnik njihovih kronskih domen ...“ Težko sem čakal te pomoči ... Odločil sem se (1819. leta), da se podam, opremljen s pismom (francoskega) kralja cesarju in s pismi (ministrov) Richelieuja in Decazes-a Metternichu, na Dunaj ... V 27 dneh se je cesar odločil in imel sem rento 50000 frankov (Denkwürdigkeiten III, 148—149, 221—222).

Da je bilo v maršalu Marmontu, ki je pomagal do padca cesarja Napoleona, vsaj od leta 1814. dalje precej konjunkturista, o tem ne dvomim. Vprašanje pa je, ali je ugodil Franc I. Marmontu samo zaradi njegovega prestopa k Bourboncem, torej zaradi koraka, za katerega so si Napoleonovi častilci izmislili — kakor me opozarja A. Debeljak — glagol „raguser“ (Marmont je bil „duc de Raguse“), ali pa je hotel nagraditi tudi njegovo poslovanje v Iliriji. Na osnovi besed, ki jih suponira Marmont v dnevniku sebi in cesarju Francu, sem sklepal, da je upošteval ta ob reševanju prošnje za priznanje rente tudi njegovo poslovanje. Na osnovi teh misli sem napisal v SBL-u o Marmontu, da se je „okoriščal z dobrim spominom, ki ga je ostavil v Iliriji“ (II, 55). Spričo dejstva, da je Marmont v letih 1815. in 1819. na oči svoje vlade prosil tujo vlado za priznanje rente, ki mu jo je nakazal njegov zakoniti suveren, a v emigraciji užival le to, kar si je priboril deset let prej, se mi zdi oznaka „avstrijski plačanec“, ki jo propagira zanj dr. Slodnjak, krivična.

Moj stavek utegne biti premalo jasen in slabo podprt, saj sloni le na Marmontovih spominih, medtem ko dunajskih ali pariških arhivalij, ki bi obravnavale maršalovo prošnjo, nisem mogle dobiti. Toda zakaj ga imenuje dr. Slodnjak „smešnega“? Sodim, da ta nepotrebna gesta ni v skladu z dikcijo njegove ocene 5. zvezka SBL-a, ki jo odlikujeta sicer resnost in poštenost.

Fr. Kidrič.

★

NOVI DOKAZI ZA SODBO, DA JE PREŠERNOVA „EINE JUNGE DICHTERIN“ IZ LETA 1844. — LUIZA CROBATH. (Dopolnilo k izvajanjem drja Žigona v DS-u 1933, 304 do 312, 503 do 525.) S kratko omenitvijo „soneta Luizi Crobath“, t. j. soneta „An eine junge Dichterin“, ki ga je objavil Prešeren 1. julija 1844 v Carnioliji, je dal v oktobrski številki LZ-a 1932, 622, rajni Pero Pajk drju Žigonu povod za razpravo 28 strani, v kateri dokazuje pravilnost označenega Pajkovega adresiranja na osnovi Luizinih dnevnikov, medtem ko na vprašanje, odkod Pajku ta oznaka (305), ne ve odgovora.

Dnevnik, ki ga je pisala leta 1844. hčerka Prešernovega šefa, je za presojo omenjenega problema in še zaradi marsičesa drugega nedvomno pomemben vir. Toda dr. Žigon je prezrl, da so za to stvar na službo še drugi viri. A prav ta okoliščina je povzročila, da je v njegovi razpravi več neprevidnih stavkov in napačnih trditev, n. pr.: vprašanje „kje imamo *doslej* (t. j. do 6. julija 1933, prim. DS 1933, 312) podatek, da je ta Luiza takrat (t. j. pred 1. julijem 1844) tudi že pesnila“ (307); ali trditev, da je strofa „O könnt ich so wie sie erblühen“ (514) v dnevniku pod 12. junijem 1844 „prva Luizina strofa, ena sama“ (520), „prvi konkretni sled in dokaz Luizinega faktičnega udejstvo-

vanja v svetu pesništva — še pred dném Prešernovega soneta“ (517); ali sodba, da je pesem v čast sv. Alojziju v dnevniku z dne 21. junija 1844 (518) „prva pesem Luizina *usa*“ (520) in zato „kamen vogalnik“ (518).

Prvi „podatek“ o Luizinem udejstvovanju v svetu pesništva pred 1. julijem 1844 dr. Žigon sicer menda pozna (513), a ga ne ume datirati: to je oni del njenih spominov na Stanka Vraza (LZ 1886, 682), ki govori o bivanju drja Crobatha in njegove hčerke v Rogaški Slatini v Vrazovi družbi nekaj let po Korytkovi smrti (LZ 1886, 680), namreč julija 1843 (Prešeren Vrazu 29. julija 1843). Nadaljnji „podatki“ o Luizinem pesnikovanju pred 1. julijem 1844, ki jih je dr. Žigon prezrl, čeprav jih je sam že 2. oktobra 1920 obenem z drugimi stvarmi iz Luizine zapuščine pridobil za Državno knjižnico v Ljubljani, in dasi jih je Fran Erjavec že leta 1926. omenil v knjigi *Starejše pesnice in pisateljice*, LIX in 250, so tako rekoč *skupina „podatkov“*, ki pričajo proti pravilnosti omenjenih njegovih trditev: lastnoročni Luizin zvezek pesmi, ki jih je spesnila v letih 1843. in 1844. (v Državni knjižnici Ms. 488, III, 1).

Ob upoštevanju teh dveh virov se dá povedati o začetkih Luizinega (nemškega) pesnikovanja precej več kakor najdeš v Žigonovem članku, namreč to-le: V Rogaški Slatini je Luiza meseca julija 1843 iz razgovora med Vrazom in svojim očetom ujela pesnikove besede, ki jim je oče pritrdil: „Škoda, škoda, da ni dečak!“ Obračala je besede nase in dejala: „Ali mislite, da deklici ni dano ljubiti domovine svoje in se ji žrtvovati, kakor delate Vi? Ali ni mōči, da bi ona ji prepevala čast in slavo in v sladkih pesmih izrekala čustvo svoje?“ (LZ 1886, 681). Iz tega razpoloženja je napravila 15letna deklica, ko se je kake dni pozneje vozila v očetovi in Vrazovi družbi iz Podčetrтка v Rogaško Slatino, ob pogledu na luno svojo prvo, seveda nemško pesem in bila vsa srečna, „dasi nihče ni vedel o njeni sreči“ in čeprav si „še zapisati ... ni upala stihov“, ampak jih le „v glavi in v srcu ... dolgo hranila in ljubkovala“ (LZ 1886, 682 in 683). Medtem ko prva njena pesem, ki je menda tudi pozneje ni zapisala, ni ohranjena, so nam ohranjeni skoraj vsi nadaljnji Luizini nemški pesniški poskusi, ki jih je napravljala po vrnitvi v Ljubljano pa tja do nauka, ki ga je objavil Prešeren 1. julija 1844. Tisti zvezek v 4° v Ms. 488, III, 1, ima na ovoju napis: *Poetische Versuche. Louise Crobath I.* (Na zunanjem ovoju še: 1843—44—.) Popisanih je samo prvih 16 strani (z naslovnim listom 18), medtem ko je druga polovica prazna. Obsega sedem nemških pesmi, izmed katerih je prvih šest datiranih: 1.) „Der Knabe und der Löwe“ (Den 18. Dezember 1843); 2.) „Jupiter und der Reisende“ (Den 7. Jänner 1844); 3.) „Die beiden Freunde“ (Den 15. Jänner 1844); 4.) „Das Leben ein Traum“ (Den 26. Februar 1844); 5.) „Sehnsucht nach dem Frühling“ (Den 4. März 1844); 6.) „Die Sterne“ (Den 10. März 1844); „Die gelbe Rose“ (v tej pesmi, ki nima datuma, a je nastala morda v drugi polovici meseca marca 1844, je sedma strofa istovetna s strofo v dnevniku dne 12. junija 1844).

Ko je torej Luiza dne 3. marca 1844 v svojem dnevniku zabeležila, da „je naredila doslej 5 pesmi“ (Žigon, DS 1933, 510), je to točno, če suponiramo, da je pesem „Sehnsucht nach dem Frühling“ bila 3. marca pač že „narejena“, a ne še v definitivni obliki in v dnevniku, kjer je dobila prostor šele naslednjega dne. Za odnos Luizinega dnevnika do nekaterih faktov pa je zelo značilno dejstvo, da skoraj tri mesece ni imela za potrebno, govoriti v dnevniku o svoji verzifikaciji, ampak da je storila to prvič šele 3. marca 1844, ko je

mogla obenem tudi že poročati o svojem „postranskem študiju“ pri Petruzziju. Ob upoštevanju mojih virov se dá tudi pomen profesorja Petruzzija za Luizino pesnikovanje jasneje osvetliti, kakor je storil to dr. Žigon, čeprav ostane marsikatera točka še vedno temna.

Petruzzi, v humanitetah in v filozofiji sošolec Luizinega očeta (katal.), je zahajal pač že od prihoda v Ljubljano v Crobathovo hišo. Posebno zanimanje zanj pa so dobili Crobathovi v šolskem letu 1843./44., ko je v retoriki ali petem gimnazijskem razredu poučeval vse predmete, izvzemši veronauk, a med svoje učence štel tudi Luizinega brata Ludovika (katalogi v arhivu humanistične gimnazije v Ljubljani). Sodim, da je Petruzzi vsaj že v tem šolskem letu poučeval Luizo v francoščini in italijanščini (Cimperman, LZ 1881, 376) in da je Luiza imela te ure za svoj *glavni* študij pri Petruzziju ter spričo tega mogla označiti neke druge ure za „postranski študij“. Žigonu bi bilo le v korist, če bi bil upošteval še neko sporočilo, ki ga je zabeležil Erjavec: „Ludvikov profesor Petruzzi je kmalu zasledil, da mu (Ludviku) dela domače naloge sestra, zato je pod nje večkrat zapisal ‚Bravissima Luiza‘“ (Starejše pesnice in pisateljice, 250). Bilo bi res čudno, če bi Luiza takemu profesorju ne bila pokazala tudi svojih pesniških prvencev. Vsaj nekaj tistih petih pesmi iz dobe od 12. decembra 1843 do 4. marca 1844 je tvorilo temelj, da je Petruzzi „spoznal (Luizin pesniški) dar“ in „silil v njo“, naj nadaljuje, a se obenem pri njem v „postranskem študiju“ teoretično za poklic pesnice pripravlja. Če je to pravilno in če se je začel Luizin „postranski študij“ pri Petruzziju res šele okoli 1. marca 1844 (DS 1933, 520), potem gre za Petruzzijev neposredni vpliv na Luizino nemško verzifikacijo šele nekako od 3. marca 1844 dalje. V prvem zvezku Luizinih pesmi spadata sem še dva teksta: „Die Sterne“ in pa „Die gelbe Rose“. Tudi s pomočjo dnevnika je mogoče to skupino pomnožiti le za dva teksta: za „Verlorne Liebe“ z dne 4. aprila 1844 (DS 1933, 512), in za pesem v čast sv. Alojziju z dne 21. junija 1844 (DS 1933, 518), ki je zadnja pred 1. julijem 1844. Pesmi z naslovom „Verlorne Liebe“ v Luizini pesniški ostalini ni, po vsebini in naslovu pa spominjajo na tako pesem n. pr. „Todte Liebe“, „Seit ich Deine Lieb verloren“ (Ms. 488, III, 3).

Gradiva, ki je dalo Prešernu pobudo za sonet „An eine junge Dichterin“, je dostopnega torej mnogo več, kakor se dá sklepati iz Žigonovega članka. Toda onega „navdušenja“, onega „notranjega Boga“, ki ga je Prešeren zahteval od pesnika, je v teh Luizinih nemških prvencih bore malo (kdor ne verjame, naj si ogleda v Državni knjižnici v Ljubljani Ms. 488, III, 1). In bolj proti temu nedostatku, ki ga ne more nadomestiti noben učitelj, kakor pa proti učitelju, se je obračal Prešernov sonet, ki ga je iskreni prijatelj poklonil mladi pesnici morda celó za god 21. junija 1844. Da je pesnica sonet razumela in upoštevala, priča druga prazna polovica v zvezku njenih „Poskusov“, v katerega ni več prenesla niti pesmi o izgubljeni ljubezni niti speva o sv. Alojziju. Da v dnevniku o vsem tem molči, spada med njene skrivnosti, kakor molk o prvih pesniških poskusih do 3. marca 1844. Če bi bil dr. Žigon imel v evidenci Ms. 488, III, 1, bi bil našel še en zanimiv prinos: Luizino pesem „An Professor P“ (Ms. III, 3: Petruzzi) z dne 2. julija 1848. Pesem kaže, da profesor ni pozabil svoje učenke. Na njegovo vprašanje, ali še pesnikuje, odgovarja Luiza: „Verehrter Freund, So lang ich lebe / So lang lebt auch des Herzens Sang.“ Prešeren je torej mlado pesnico le za nekaj časa preplašil. V ostalini (zlasti gre za Ms. 488, III, 3, v

katerega je začela prepisovati pesmi 12. junija 1864) pripada dobi od 1. julija 1844 do 2. julija 1848 več pesmi, n. pr. „Erste Liebe“.

Luiza je označala sedaj tega sedaj onega prijatelja za buditelja svojega pesnikovanja.

Petruzziu je leta 1848. zatrjevala:

O Dank sei Dir, der Du gewecket
Den schwachen Funken in der Brust,
Ein Eden hast Du mir erschlossen,
Ein Eden ungeahnter Lust! —

A o Vrazu je leta 1886. pisala (LZ 1886, 683):

A tretja (zvezda) s pesmimi je prebudila
Mi v srci vnetem pesmij prvi glas.

Mislim, da sem nasprotja premostil.

Dr. Žigon je imel smolo. Če bi bil hudoben, bi mu vrnil milo za drago po receptu, ki ga je objavil v Domu in Svetu leta 1925., 285, op. 6. A če je on krivičen kritik proti drugim, to še ni opravičilo, da bi smeli biti tudi drugi krivični proti njemu. Čim več kdo dela, tem večkrat utegne imeti smolo. In dr. Žigon je storil že toliko, da taka smola ne more zmanjšati vrednosti njegovega dela. Ko bi le hotel ostati pri stvari in ko ne bi pohujševal z metodo, ki vzbuja sumnjo, da mu je za umevanje Prešernove poezije važno, kakšen je bil formular matrik, v katerem je zabeležen — Julijin krst ...

Odkod je imel prerano umrli Pero Pajk svojo gotovost o adresatki Prešernovega soneta (DS 1933, 305)? Ne bilo bi izključeno, da bi jo bil imel iz svojih skript o razvoju prešernoslovja, v katera sem si o problemu ob čitanju Luizine biografije v Erjavčevi knjigi s svinčnikom naknadno napravil nekaj beležk za poznejšo uporabo: omenjena svoja skripta sem mu namreč na prošnjo menda v začetku leta 1932. posodil na dom, kjer so ostala do njegove smrti. Vendar je zelo mogoče, da se je sam dokopal do te gotovosti: sodim namreč, da je v Erjavčevi knjigi, ki jo je prebiral že zaradi svoje babice Pavline, prebral tudi biografijo Luize Pesjakove; a od ugotovitve, da je Luiza pesnikovala že izza 12. decembra 1843, pa do sklepa, da more biti rebus hic stantibus Prešernov sonet namenjen le njej, Perčevemu pronicavemu duhu ni bila težka pot.

Fr. Kidrič.

★

„OBRAZ“ NERAZVITE SLOVENSKE ZNANSTVENE KRITIKE.

„Kadar mislite koga lotiti se, prav dobro premislite, *prvič*: ali je v resnici zaslužil ali ne, kar ste mu odločili? *drugič*: ali vam govori vest, da je vreden tepen biti, pretehtajte, *kam* ga zgrabite; *kaj* in *kako* boste pisali; *vzemite si boljše orožje*, kakor ste ga v boji z mano, da ne boste še enkrat podobni *Ločanu*, ki je rekel: tako sem ga namlatil, da se mi samo smeje; on je mene s kolom, jaz pa njega sò žakljem; *tretjič*: nikoli ne zaničujte nasprotnika ...“ Fr. Levstik, *Gospodoma nasprotnikoma*.

„Kritični“ izpad dr. A. Slodnjaka v DiS-u (št. 7/8, 1933) proti moji disertaciji „Levstikov duševni obraz“ je nazorno pokazal, kako zrel način za-